

Åtgärdsprogrammet är ett levande dokument där arbetet följs upp årligen och åtgärdsprogrammet uppdateras i intervaller om tre år.

Efter den första uppföljningen i november 2014 kan noteras att bland de offentliga aktörerna i Norrbotten ligger landstinget i topp vad gäller antal aktiviteter inom elva av de prioriterade områdena. Landstinget kan dessutom visa ett positivt resultat inom flera delområden.

Bland de prioriterade insatsområdena har landstinget varit särskilt aktiv och uppnått resultat inom följande områden:

- Ta fram och använda i större utsträckning andra prioriteringar för inköp och upphandlingar än de rent ekonomiska – *överensstämmar med prioriteringar i klimat- och energistrategin.*
- Öka andelen närproducerade och ekologiska livsmedel som produceras i länet – *överensstämmar med prioriteringar i landsbygdsprogrammet.*
- Ökad samverkan mellan olika aktörer och nya lösningar för att optimera hållbart resande och transporter – *överensstämmar med prioriteringar i RUS, klimat- och energistrategin samt länstransportplanen.*
- Öka miljömedvetenheten hos länets företag, politiker och medborgare genom riktade informations- och utbildningsinsatser – *överensstämmar med prioriteringar i klimat- och energistrategin.*
- Satsa på att genomföra insatser som leder till resurs- och energieffektivisering – *överensstämmar med prioriteringar i RUS¹, klimat- och energistrategin samt länstransportplanen.*
- Stärka kompetensen om hållbart och miljöanpassat byggande och renovering, hos beställare och utförare – *överensstämmar med prioriteringar i klimat- och energistrategin.*

Den norrbottniska storindustrin har på senare tid haft ett allt ökande engagemang i klimatfrågorna.

Regional utvärdering av de 16 nationella miljömålen

Från ett norrbottniskt perspektiv nås inte 11 miljömål. Två mål nås (skyddande ozonskikt och storslagen fjällmiljö). Tre mål är nära att nås (säker strålmiljö, ingen övergödning, bara naturlig försurning). Säker strålmiljö bedöms endast nationellt. Nationellt klarar Sverige endast två av miljömålen.

Närodlade och ekologiska livsmedel

Efterfrågan av ekologiska och närodlade livsmedel är i starkt ökande i regionen. Med anledning av det begränsade jordbruket i länet är efterfrågan av närodlad större än tillgången vilket uppmärksammas i olika sammanhang. Den regionala beredningen har haft den lokala livsmedelsproduktionen som tema under året. Arbetet har belyst de lokala livsmedelsfrågorna från olika perspektiv med en viss tyngd åt producentsidan. Frågor som ekologisk odling och självförsörjningsgrad har betydande utrymme i den slutrapport som presenterades vid landstingsfullmäktige i oktober.

I samband med framtagandet av det norrbottniska handlingsprogrammet om miljö 2013 initierades en förstudie avseende förutsättningarna för ökad konsumtion av närproducerade och ekologiska livsmedel i Norrbotten med fokus på privat konsumtion.

¹ RUS = regional utvecklingsstrategi

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

Inom ramen för de båda projekten har flera konferenser och arbetsmöten genomförts med ett deltagande från producent- och konsumentensidan. Regionala beredningen konferens ”Nära mat” samlade ca 240 deltagare.

En sammanfattande slutsats av studierna är att arbetet med livsmedelsfrågorna i Norrbotten måste fortsätta med målet en ökad lokal livsmedelsproduktion och ökad självförsörjningsgrad helst med ekologisk inriktning.

Naturbruksgymnasiernas regionala roll

Naturbruksgymnasierna i Kalix och Piteå har en betydande roll för länets gröna näringar. Båda skolorna är engagerade i utvecklingsprojekt.

Grans Naturbruksgymnasium är delägare och ingår i styrelsen i det aktiebolag som ska framställa biogas från gårdarnas gödsel i Sjulnäs-Infjärdenområdet i Piteå kommun. Alla tillstånd för byggande av biogasanläggningen blev klara i slutet av 2014. Tidpunkt för byggstart är inte beslutad.

Temaveckor inom hållbarhet

Norrbotten har från och med 2014 två temaveckor inom hållbarhetsområdet. Naturskyddsföreningens Framtidsvecka arrangerades för första gången i Norrbotten i maj med betydande stöd från landstinget och ett flertal kommuner. Målet med Framtidsveckan är enligt arrangörerna att med utgångspunkt från de kriser som finns i samhället visa på möjligheter att ställa om till ett ekologiskt hållbart samhälle. Under veckan deltog drygt 250 arrangörer med 475 arrangemang i alla Norrbottens kommuner.

SEE – Norrbottens Hållbarhetsvecka arrangerades under vecka 38 för andra gången på olika platser och med flertalet arrangörer runt om i Norrbotten. Hållbarhetsveckan bjöd på ett varierat utbud av aktiviteter, föreläsningar och utställningar. Temat för året var ”Hållbar vardag”. SEE-veckan vill låta besökarna – allmänhet, politiker, tjänstemän och företagare – känna, prata, smaka, utmana, utveckla och nätverka hållbart, men också uppmärksamma olika initiativ inom hållbarhet för att alla invånare i länet ska få mer kunskap och inspiration att börja leva och agera hållbart. Nolia är initiativtagare och koordinator men landstinget tillhör huvudarrangörerna med många arrangemang och flera artiklar i tematidningen. Landstingets frukost- och lunchseminarier inom olika hållbarhetsområden var välbesökta och uppskattade.

Europeisk samverkan

Europaforum Norra Sverige

Europaforum Norra Sverige är ett samverkansnätverk för politiker i de fyra nordligaste länen där landstinget medverkar aktivt inom klimat- och energifrågor. Syftet är att på EU-nivå bevaka och tidigt påverka klimat- och energifrågor för de fyra länen. Som ett led i det arbetet lämnade de regionala politikerna in en skrivelse som stöd för EU-parlamentets ställningstagande för ambitiösa klimatmål. Högt ställda klimatmål skulle öka Europas efterfrågan på en biobaserad ekonomi och stimulera till ökad produktion av bioråvaror och även driva på kunskapsutveckling inom miljö- och energiområdet. Detta skulle gynna norra Sverige som med stora tillgångar till bioråvara och hög kunskapsnivå inom både industri och universitet kan bidra till att uppnå högt ställda europeiska klimatmål.

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

Assembly of European Regions

Landstinget är en drivande medlem i det europeiska nätverket för regioner, Assembly of European Region (AER), och innehar där positionen som vice president för områdena klimat och energi samt landsbygdsutveckling. Syftet är att stärka det politiska inflytandet, utbyta erfarenheter och öka våra påverkansmöjligheter för länets långsiktiga utveckling och konkurrenskraft.

Arbetet har fokuserats på kunskap kring möjlig EU-finansiering, skapandet av nya projektidéer som ger mervärde till arbetet samt nätverkande för erfarenhetsutbyte och partnersökning till möjliga framtida samarbeten. Som påtryckning för ett aktivt globalt klimatarbete har en deklaration tagits fram – en färdplan med åtgärder för att uppnå ett klimatvänligt samhälle – vilken ska presenteras vid FN:s klimatskonferens i Paris 2015.

R4GG

Från 2012 till 2014 har landstinget medverkat som en av 15 partners i Interreg IV C-projektet ”Regions for Green Growth (R4GG)” med provinsen Flevoland i Nederländerna som huvudprojektledare.

Projektet syftade till att förse regioner med metoder och verktyg för att förbättra finansierings- och kommersialiseringsmöjligheterna av affärsidéer inom förnybar energi och energieffektivitet. En av huvudaktiviteterna i projektet var så kallade peer reviews, en tre dagar lång utvärdering av respektive partnerregion som utmynnar i rekommendationer för fortsatt utveckling.

Landstinget har, tillsammans med andra norrbottniska aktörer, deltagit vid utvärderingar av fyra europeiska regioner samt varit värd för en utvärdering av arbetet i Norrbotten. Projektet har lett till att landstinget är Sveriges första regionala koordinator för Borgmästaravtalet – ett initiativ inom EU-kommissionen som syftar till ett aktivt och ambitiöst klimatarbete. Vidare har projektet resulterat i att ett regionalt energibranschråd skapas i länet för att stärka samarbetet mellan regionala aktörer i syfte att utveckla projekt, samarbeten och affärsmöjligheter inom miljöteknik.

Öppna jämförelser

För tredje året i rad publicerar SKL fem indikatorer för miljöarbetet i landsting och regioner. 2014 publiceras indikatorerna första gången som s k öppna jämförelser vilket är ett känt begrepp från vårdsidan sedan många år.

Indikatorerna är:

- Förskrivning av antibiotika.
- Ekologiska livsmedel.
- Energianvändning i verksamhetslokaler.
- Förnybara drivmedel i kollektivtrafiken.
- Klimatpåverkan från medicinska gaser.

Vad gäller åtgärder att minska antibiotikaförskrivningen är det primärt en fråga att hejda resistensutveckling men miljönyttan hänger tydligt ihop med detta.

Landstingen sett ur ett helhetsperspektiv är bra på miljöarbete men de öppna jämförelserna visar på tydliga skillnader mellan landstingen. SKL har grönmarkerat de landsting som ligger i topp inom varje indikatorområde. De landsting som ligger sämst till är rödmarkerade även om de håller en relativt

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

hög nivå. Norrbotten är grönmarkerade vad gäller antibiotikaförskrivning och klimatpåverkan från medicinska gaser, gulmarkerad vad gäller energianvändning samt rödmarkerad avseende ekologiska livsmedel och användning av förnybara drivmedel i kollektivtrafiken.

Landstingets miljöpriser

Norrbottens miljöpris

Norrbottens miljöpris delas ut av landstinget i samverkan med ALMI Företagspartner Nord. Polarbröd AB tilldelades 2014 års miljöpris för ett föredömligt arbete hållbarhetsarbete där man lyckats integrera en stark ekonomi med tydlig fokus på ekologisk och social hållbarhet.

Bild 2 Anna Borgeryd, Polarbröd AB

Landstingets miljöpris

Det interna miljöpriset, Landstingets miljöpris tilldelades Ulla Isaksson-Axhammar, Folk tandvården som får landstingets miljöpris 2014 för sitt arbete att på ett engagerat och effektivt sätt bidra till att integrera miljöarbetet i Folk tandvårdens verksamhet, utveckling och planering, alltid med beaktande av effektivitet och ekonomi.

Bild 3 Ulla Isaksson-Axhammar, Folk tandvården

Energi

Ur landstingets miljöpolicy: *Det övergripande målet är att använda energi mer effektivt, öka användningen av förnybara energikällor samt att minska den totala förbrukningen.*

Mått	Mål 2014 normalårskorrigerad (kWh/m ²)	Utfall t o m 2014 verklig (kWh/m ²)	Utfall t o m 2014 normalårskorrigerad (kWh/m ²)
Värmeanvändning inkl. elvärme i kWh/m ² jämfört med basåret 2009 (2009: 127 kWh/m ²)	116	111 (2014) 113 (2013) 120 (2012)	121 (2014) Uppgift saknas (2013) 119 (2012)
Total elanvändning inkl. elvärme i kWh/m ² jämfört med basåret 2009 (2009: 99 kWh/m ²)	95	92 (2014) 93 (2013) 94 (2012)	

Landstingets energistrategi

Energistrategin innehåller planerad energieffektivisering och energisparmål fram till 2014 och 2020. Landstinget har haft statligt stöd för energi-

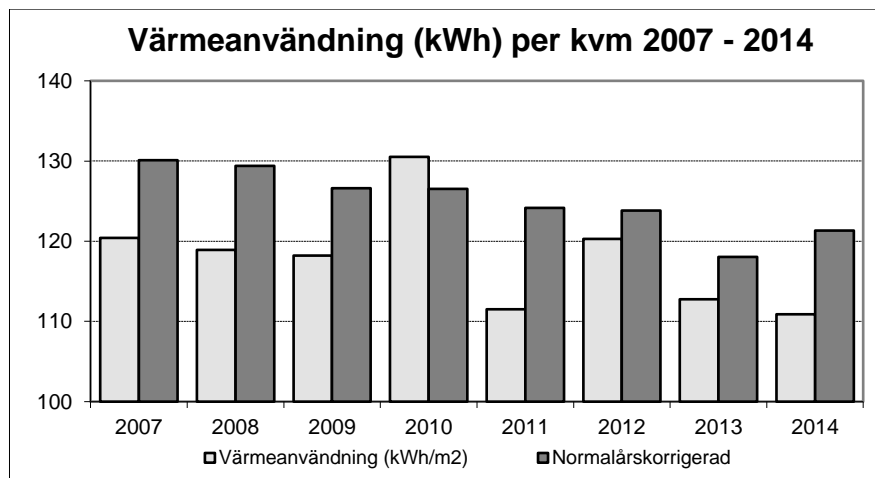
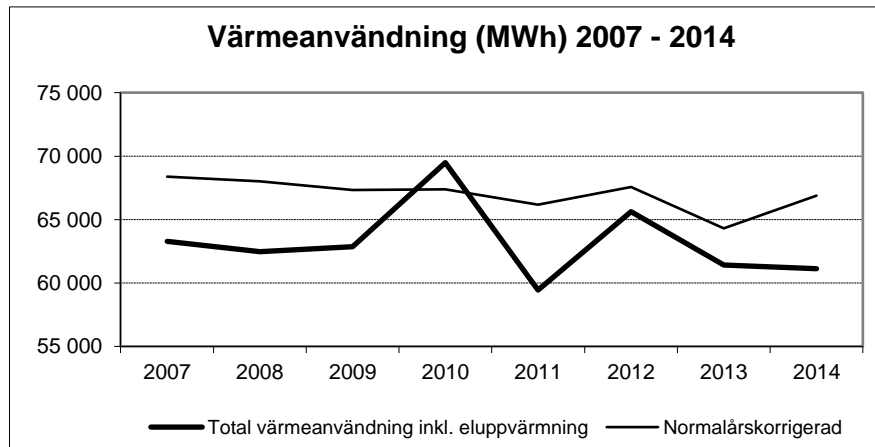
Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

effektivisering om under åren 2010 – 2014. Arbetet fram till och med 2014 har fokuserats på insatser inom fastighetsområdet. Energistrategin omfattar också transporter i form av tjänsteresor.

Uppföljning och aktiviteter

Värmeanvändning

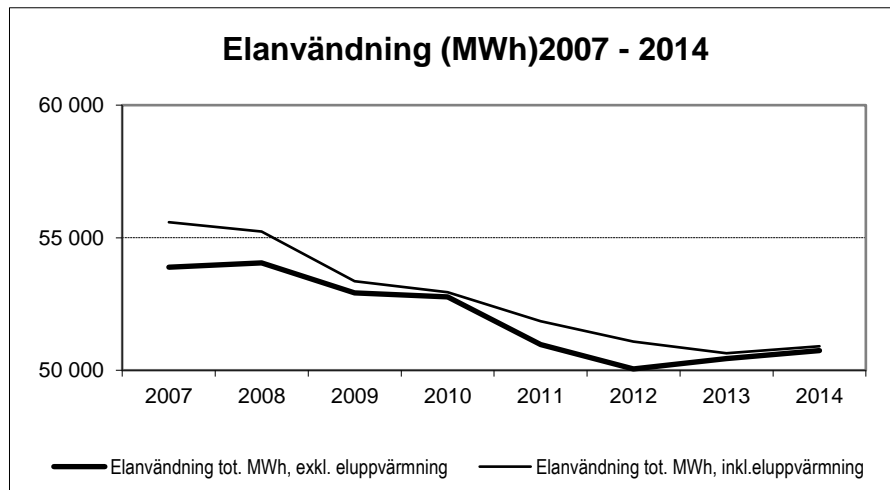
Den totala värmeanvändningen 2014, inklusive elvärme, uppgick till 61,0 GWh (normalårskorrigerat 66,9 GWh). Under 2014 minskade värmeanvändningen inklusive elvärme med 0,6 procent jämfört med 2013.

Elanvändning

Elanvändningen totalt har ökat med 0,5 procent i jämförelse med 2013. Nybyggnation av patienthotellet i Sunderby sjukhus, ombyggnationer i Sunderby sjukhus har bidragit till en högre elanvändning.

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

Åtgärder inom energieffektivisering under 2014

Åtgärderna inom energieffektivisering i landstingets fastigheter har vad gäller el och värme varit omfattande. Exempel på åtgärder 2014 är:

- Energieffektivisering av belysning i Kalix sjukhus och Överkalix hälsocentral.
- Motorvärmarruttagen i länet är styrda mot avresetid och utetemperatur.
- Utbyte av kvicksilverarmaturer till energieffektiva LED-armaturer genomförs i Luleå fastighetsförvaltningsområde. I övriga länet är planerade utbyten genomförda.
- Belysningen i parkeringsdäcken i Gällivare sjukhus är ersatta av energieffektiva LED-armaturer.
- Energieffektivisering av korridorbelysning på Gällivare sjukhus.
- En energiutredning är gjord för ventilationen i Gällivare sjukhus. Utredningen visar på en mycket hög potential att minska energianvändningen om tryckkammarna ersätts med fler mindre ventilationsaggregat.

Ökad energianvändning i samband med byggnationer:

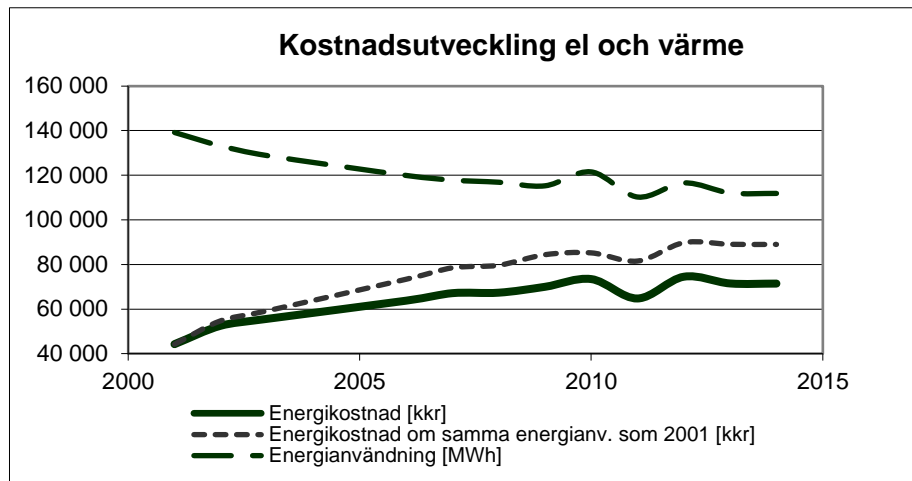
- Hotellet i Sunderbyn kräver energi under byggtiden.
- Byggnation av nytt äldreboende i Gällivare.
- Ombyggnationer i Sunderby sjukhus.

Den extrema sommarvärmerna har gett en högre elanvändning för de lokaler och processer som kräver kyla.

Ekonomiskt resultat

Lokal- och energieffektivisering har minskat landstingets totala energianvändning under året. Landstingets energikostnad har stigit trots minskad energianvändning på grund av att energipriserna höjts. Om landstinget hade haft kvar lika hög energianvändning som 2001 i dag hade det inneburit nästan 20 miljoner kronor högre energikostnad med dagens energipriser.

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

Transporter

Ur landstingets miljöpolicy: *Det övergripande målet är att begränsa utsläpp av växthusgaser, främst koldioxid, som negativt påverkar klimat och miljö.*

Landstinget är länets största organiserade persontransportör med 5,8 miljoner personmil sjuk- och tjänsteresor, varav 1,6 miljoner med flyg. Många av transporterna är på kort sikt inte nämnvärt påverkbara men med en bättre transportsamordning och nyttjande av distansöverbryggande teknik kan transporterna i viss omfattning begränsas och miljöpåverkan hållas nere.

Ett av sätten att begränsa miljöpåverkan har varit att systematiskt miljöanpassa leasingbilsparken där vi uppnått en miljöbilsgrad på 90 procent enligt den definition som gällt till 2013.

Mått	Mål	Utfall(%)
Andel leasade miljöfordon för persontransporter (%) enligt definitionen från 2014	60 procent	3 (2014)
Andel leasade miljöfordon för persontransporter (%) enligt den äldre miljöfordonsdefinitionen.	100 procent fram till 2014	90 (2013) 90 (2012) 86 (2011) 81 (2010) 48 (2009)
Tjänsteresor med bil (fordonsmil)	Minska med 5 procent från 2009 till 2014	-27 (2014) -25 (2013) -10 (2012) 2 (2011) -2 (2010)

Aktuell miljöbilsdefinition

För att framförallt påskynda teknikutvecklingen mot fordon med fossilfria bränslen finns en ny europeisk miljöbilsdefinition sedan 2013 som nu börjar få fullt genomslag i Sverige. Förutom fordon med fossilfria bränslen kan även snåla dieslbilar bli klassade som miljöfordon. Snåla dieslar, etanolfordon, el och elhybrider samt gasbilar är de fordon som måste upphandlas framöver för att miljöanpassa fordonsparken enligt den nya miljöfordonsdefinitionen.

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

Uppföljning och aktiviteter

Fordonspark

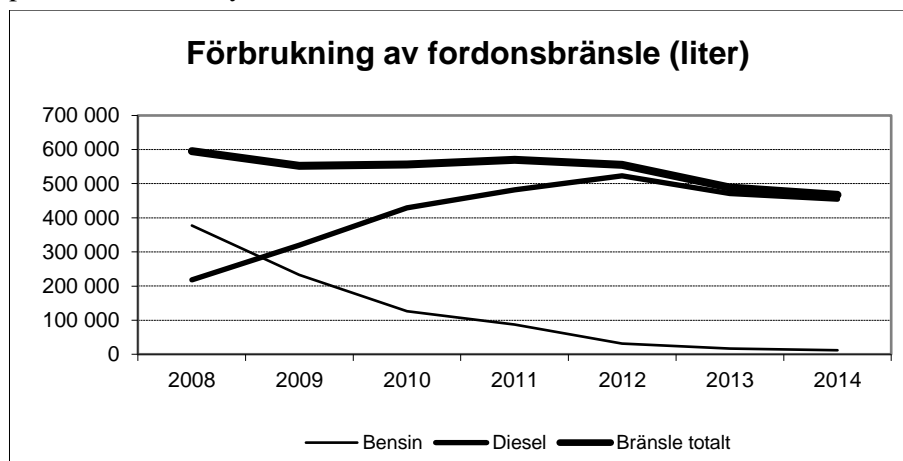
Vid årsskiftet fanns det totalt ca 375 fordon inom landstinget inklusive ambulanser, traktorer, ett par lastbilar och några släp. Merparten, 275 fordon, är leasingfordon. Av dessa är 210 personbilar i daglig drift och i övrigt mindre bussar och paketbilar.

Enligt den nationella nya definitionen av miljöfordon har landstinget tre procent miljöfordon, vilket innebär att vi är i samma läge som 2006 enligt den gamla definitionen. Enstaka etanol- och gasbilar finns i fordonsparken samt fem elhybridbilar som testas inför den kommande upphandlingen. Ett fordon finns som enbart går på el.

Intressant för landstinget är att elhybridbilarna nu har nästan fullstora bensintankar vilket ger maximal flexibilitet. Tillgången på biogas kommer att öka betydligt i kusten när Luleås biogasanläggning introduceras hösten 2015. Målet i den fordonsupphandling som sker under 2015 är att alla bilar inom en treårsperiod ska vara miljöbilar.

Bränsleförbrukning

Den upphandlade bränslevolymer har minskat med drygt 20 m³ i jämförelse med 2013. Diesel är numera det helt dominerande bränslet med drygt 97 procent av totalvolymen.

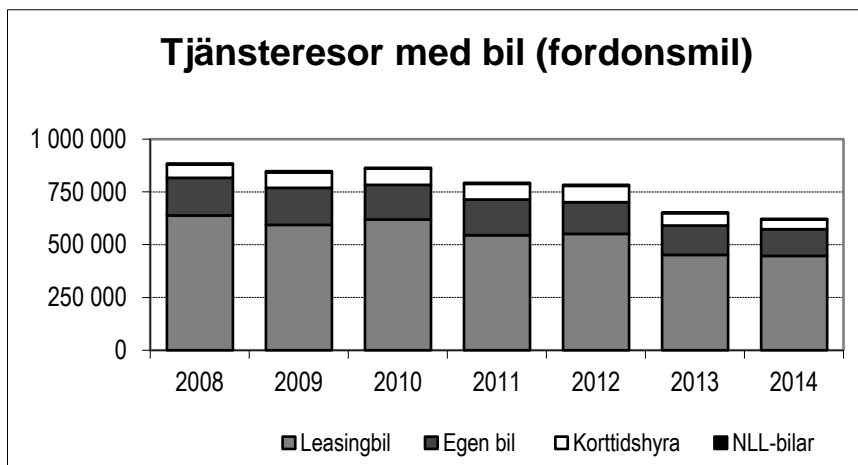

ECO-driving har visat sig kunna ge en bestående spareffekt på ca tio procent men effekterna minskar när fordonen blir allt energisnålare. I första läget gäller teoretisk information motsvarande det som finns på Trafikverkets hemsida. Praktisk utbildning erbjuds personer som kör mycket i tjänsten.

Tjänsteresor med bil

Tjänsteresorna i fordonsmil med bil fortsätter att minska, 4,6 procent sedan föregående år och 20,5 procent 2012. Noteras ska att landstinget avvecklade 80 fordon med anledning av hemsjukvårdsreformen 2013. Tjänsteresorna med bil har minskat något inom alla kategorier. 126 300 tjänstemil sker fortfarande med egen bil.

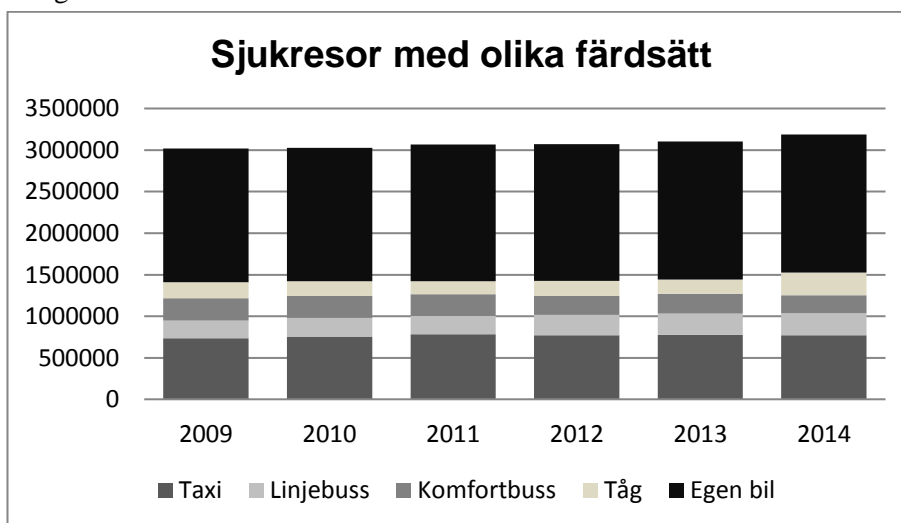
Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

*Med NLL-bilar avses av landstinget helägda bilar

Sjukresor med bil, buss och tåg

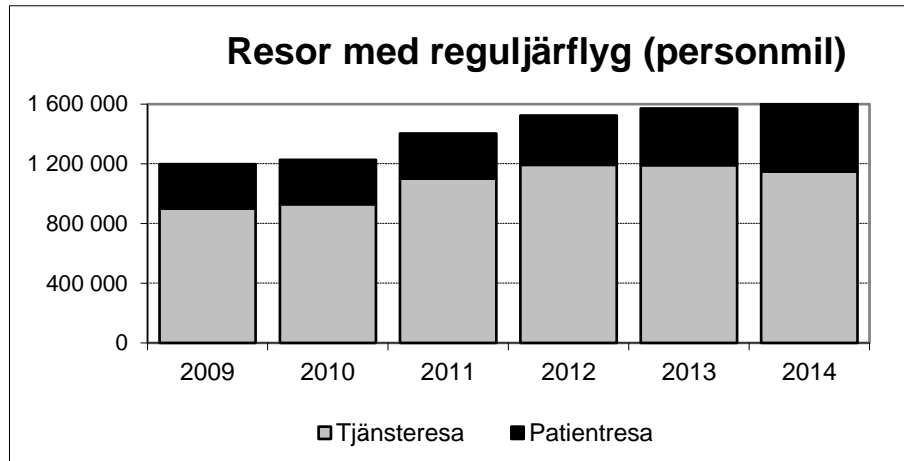
Det samlade sjukresorna ökar med fyra procent. Resorna har ökat med en procent i jämförelse med föregående år. Antalet personmil med taxi har minskat med 0,6 procent. Tågresorna ökar med hela 36 procent medan det samlade bussresandet minskar med två procent. Sjukresa med egen bil ökar med 2,6 procent. Antalet passagerare per taxitransport var 1,69, samma som föregående år.

Resor med reguljärt flyg

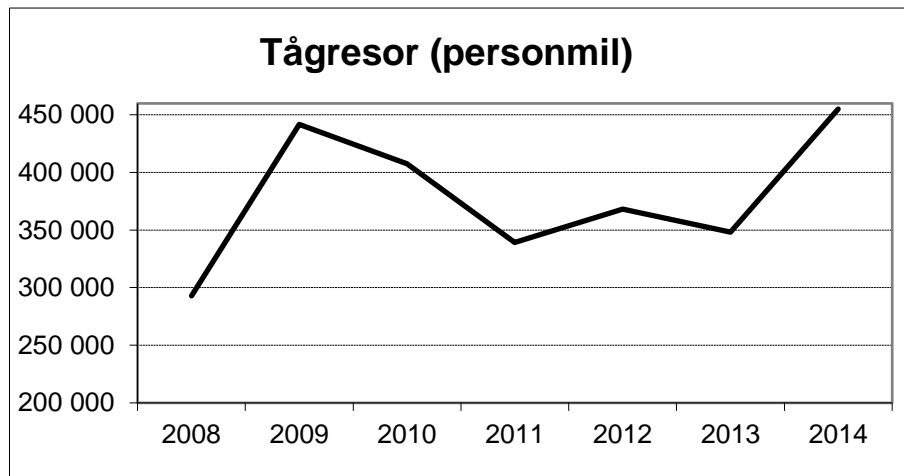
För 2014 redovisas totalt drygt 1,57 miljoner personmil med flyg varav 76 procent är tjänsteresor. Det samlade flygresandet har ökat med 2,9 procent i jämförelse med 2013. Hela ökningen är på sjukresor som ökat med 17 procent medan tjänsteresor har minskat med 1,7 procent.

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

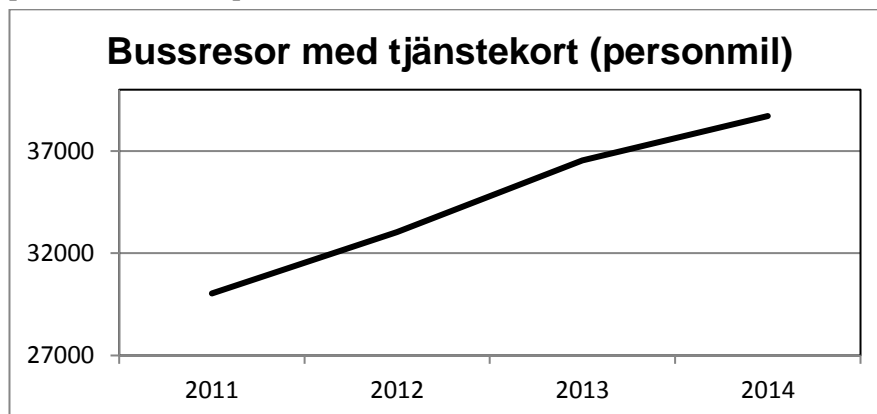
Resor med tåg

Tågresorna har ökat till 455 000 personmil vilket är det bästa sen mätningarna började. Sjukresor utgör 60 procent av resorna.

Tjänsteresor med buss

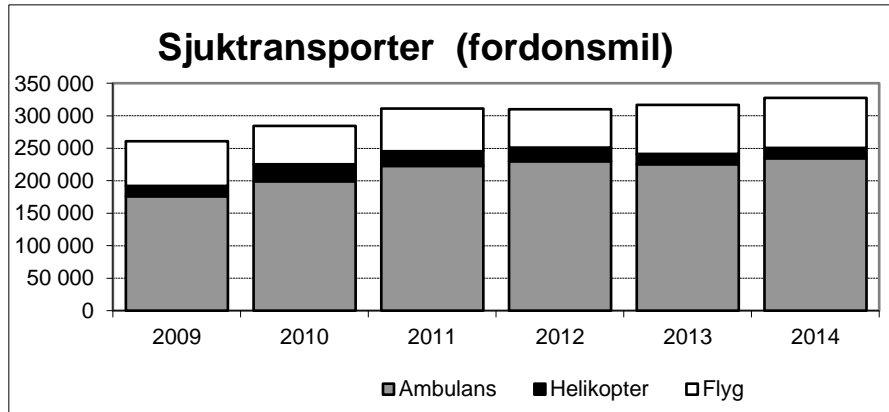
Sedan 2011 tillhandahåller Länstrafiken företagskort för landstingets medarbetare. Företagskortet kan även användas på kustlinjerna ända ner till Umeå. Från den första redovisningen 2011 har bussresorna ökat med 29 procent till 38 700 personmil 2014.

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

Sjuktransporter revideras

Sjuktransporterna har ökat med 3,5 procent från 2013 till 2014. Ambulanstransporterna på väg har ökat med 4,3 procent. Sjuktransporter med flygambulans ökar medan användningen av ambulanshelikopter minskar.

Videokonferens

Landstinget driver en gemensam förvaltning av videoplattformen tillsammans med länets kommuner, Kommunförbundet och IT Norrbotten. Videoanvändandet är fortsatt hög och antalet driftstimmar är drygt 20 000 timmar under 2014. Ökningstakten har dock stagnerat och videoanvändningen är ungefär den samma nivå som 2013. Landstinget står i dagsläget för ca 85 procent av videotrafiken i den gemensamma plattformen. Antalet installationer av ministudios och stora videosystem ökar och fler och fler använder de större systemen för videokonferens istället för de personliga PC-klienterna, s k RP Desktop. Med större videosystem kan flera deltagare delta vilket är en orsak till att antalet drifttimmar inte fortsätter att öka i samma takt som tidigare. Vid årsskiftet fanns det ett 70-tal större videosystem i drift samt ett drygt 100-tal s k ministudios baserade på RPD-desktoplösning. 1 500 RPD-desktop kopplade till enskilda datorer finns i bruk varav hälften i kommunerna.

Länsteknik arbetar för att löpande utveckla användningen av distansöverbyggande teknik. Tjänsten att spela in videokonferenser nyttjas flitigt och även möjligheten att direktsända videomöten över internet. Tjänsten är framför allt lämpligt vid stora föreläsningar och utbildningar som riktar sig till ett stort antal deltagare spridda på olika platser.

Vård på distans

Under 2014 har en Landstingsstyrelsen tagit beslut om en strategi för vård på distans. Strategin för vård på distans ska bland annat bana väg för en bredare användning av distansvård i Norrbotten. Målet är att distansteknik ska bli en integrerad del av vårdens arbetssätt. Breddinförandet kommer på sikt att ge miljöeffekter i form av färre resor. Breddinförandet startar under 2015 med början i östra Norrbotten inom området Akut omhändertagande.

Varutransporter

Antalet fordonsmil för de landstingsspecifika transporter är oförändrat ca 60 000 fordonsmil per år. En betydande del av varorna distribueras med de

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

ordinarie linjetrafik vilket är positivt ur miljösynpunkt. Samordning av godstransporter och nyttjandet av bussarna ökar.

Produkter

Ur landstingets miljöpolicy: *Landstingets arbete fokuseras framförallt mot material, produktgrupper och tjänster med tydlig miljö- och hälsokoppling. Landstinget ska använda produkter som är kretsloppsanpassade och bygger på principen nyttja, inte utnyttja. All konsumtion ska vara miljömedveten, energisnål och möjliggöra återanvändning.*

Mått	Mål	Utfall
Utsläpp av lustgas i kg	2000 kg år 2014	2000(2014) 2000 (2013) 1 700 (2012) 2 500 2011) 3 400 2010)
Andel ekologiskt producerade livsmedel (varuvärde av totala inköp i %)	Öka andelen till 20 % 2014	20,7(2014) 20,4(2013) 19,4(2012) 15 (2011) 6 (2010) 6 (2009)
Förändring av avfallsmängd (kg/vårdtillfälle)	Minska 5 % från 2010 till 2014	(Inte längre relevant att följa upp)

Måluppfyllelse och aktiviteter

Ekologisk hållbar upphandling

Internt har landstinget haft en miljöklassificering av avtalen i tre klasser i ett tiotal år som revideras regelbundet. Av nya avtal och beställningar 2014 totalt 364 avtal är 57 procent miljöklassade enligt klass 3 (högsta miljöklass), 31 procent enligt klass 2 och 12 procent enligt klass 1. Klass 3 innehåller bland annat kemikalier, transporter, elektricitet och entreprenader. Från 2012 används upphandlingsmallar med LCC (livscykelkostnader) så att energiförbrukningen kan vägas in vid upphandling av energikrävande utrustning.

Landstinget är representerat i nationella substitutionsgruppen för kemikalier i varor vars uppgift är att finna nya miljöanpassade alternativ till produkter för vården. Substitutionsgruppen har under 2000-talet bidragit till att ersätta många farliga kemikalier i vårdens varor.

Landstinget har i stor utsträckning tillämpat Miljöstyrningsrådets kriterier för hållbar upphandling. Numera har rådets uppdrag förts över till Konkurrensverket vilket inneburit att den nationella utvecklingen inom ämnesområdet avstannat till viss del under 2014.

Samverkan med länets kommuner

Samtliga kommuner i länet deltar i två ramavtalsupphandlingar av sjukvårdsprodukter. Samverkan kring dessa upphandlingar görs för att uppnå positiva effekter både affärsmässigt och kvalitetsmässigt. Med utgångspunkt från ett miljöperspektiv har de samordnade upphandlingarna möjliggjort att samordning av transporter till brukare/patienter optimeras.

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

Socialt ansvarstagande i offentlig upphandling

Sedan 2010 har samtliga landsting, regioner och berörda branscher samarbetat inom området. En nationell modell för uppförandekoder, samt ett webbaserat verktyg för att dokumentera avtal och leverantörer, har tagits fram. En nationell samordnare finns anställd via Stockholms läns landsting för att koordinera arbetet. Uppföljning avseende flergångstextilier, läkemedel och handskar har skett. Revision har gjorts på plats i fabriken i tillverkarlandet gällande textilier. Landstinget har en representant i den nationella utvecklingsgruppen för CSR i landstingen.

Engångs- eller flergångsmaterial

Med utgångspunkt från ett strikt enskilt miljöperspektiv är flergångsmaterial bättre ur miljösynpunkt även när disk- och steriliseringsprocesserna beaktats. Inom vården kan dock engångsmaterial vara att föredra i många fall även om avfallsmängden ökar. Inom operationsverksamheten innebär sampackade engångsartiklar en tidsbesparing och en arbetsmiljöförbättring då man bara öppnar en stor förpackning. Detta medför att småemballage inte längre används i samma utsträckning.

Utrustning för informationshantering

Länsteknik arbetar aktivt med att införande av multifunktionsskrivare vid landstingets verksamheter för att öka säkerheten av dokument samt minska maskinparken. Resultatet blir att man undviker onödiga utskrifter och därmed höga tonerkostnader vilket sparar både pengar och miljö. Under 2014-2015 pågår ett projekt för breddinförande. Upphandling av hårdvara pågår. Målet är att på sikt minst kunna halvera antalet skrivare inom landstinget. Landstinget har numera 300 virtuella servrar av totalt 400 vilket innebär betydande besparingar av energi.

Kemikalier

Ur landstingets regler och riktlinjer: ”För kemikalieanvändning ska en skärpt försiktighets- och produktvalsprincip tillämpas. Kadmium får inte finnas i produkter som hanteras i landstingets verksamhet. Produkter som innehåller bly ska på sikt avvecklas och helt återvinnas. En fortsatt minskning av PVC-användningen ska ske samtidigt som nya delvis ännu inte helt utprovade ersättningsmaterial analyseras noga innan de används.” Försiktighet ska gälla eller helst ingen användning av PHMB, silver och triclosan.

Särskilda riktlinjer för landstingets kemikaliehantering har tagits fram. Syftet med riktlinjerna är att i ett övergripande styrdokument ange hur det organisatoriska arbetet med kemiska produkter ska hanteras för att leva upp till lagstiftningarna inom området med utgångspunkt från miljö-, säkerhets- och arbetsmiljöperspektiv.

Kemikaliekontroll

Kemikaliehanteringsprogrammet KemRisk har idag 142 685 kemiska produkter varav 122 702 ämnen är registrerade, bland annat alla laboriekemikalier inom sjukvården samt tandvårdskemikalier. I varukatalogen är kemikalier länkade till respektive säkerhetsdatablad. KemRisk har anpassats till det nya Europeiska kemikalierregelverket REACH-CLP.

Inom landstinget användes 90m³ flytande rengörings- och desinfektionsmedel samt 8 ton i granulatform under 2014. Under året användes 65m³ alkoholbaserade desinfektionsmedel vilket är en ökning på

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

10 procent sedan 2013 och en ökning med 20 procent i förhållande till 2009. Den totala användningen av flytande tvål är 10m³, en volym som är tämligen konstant. Ökningen av alkoholbaserade desinfektionsmedel på senare år har en tydlig koppling till att förebygga smittspridning.

Målet är att landstingets samtliga kemikalier ska vara inregistrerade i kemikaliehanteringsprogrammet KemRisk. Division Folkhälsovård och laboratorier har en god kemikaliekontroll.

Kemikalier i våra produkter

Utbyte av farliga kemikalier, exempelvis ftalater, tungmetaller och triclosan, i produkter pågår. Emellertid återstår mycket att göra inom produktområden som har hormonstörande ämnen som bisfenol-A. Inom kemikalieområdet är det en betydande samverkan mellan landstingens nationella nätverk och leverantörerna. Tanken är att alternativen ska vara miljövänliga och av hög kvalitet.

Kemikalier vid städning

Lokalvården arbetar ständigt med att minska onödig kemikalieförbrukning. Verksamheten har numera etablerade städmetoder som i stor utsträckning är kemikaliefria som den så kallade Twistermetoden. Tekniken bygger på rondeller som är utrustade med miljarderna små diamanter som effektivt städar och polerar golv och ytor med bara vatten.

Kravet i samband med kemikalieupphandling är att kemikalieleverantören ska tillhandahålla tomma flaskor och etiketter som är likadana som originaletiketten och talar om att det är brukslösning och vilken dosering det är. Allt städmaterial förimpregneras i sista sköljvattnet med rätt dosering av medel och fukt.

Anskaffning av ångtvättar för att arbetsmiljömässigt underlätta rengöring av svårstädade lokaler och utrymmen som toaletter, duschar och trappor har påbörjats. Ångtvätt ger även en bättre städning utan kemikalier och endast tillsats av kemikalier där det är svåra fläckar (olja, tuggummi m m). Vidare förekommer tester av nya förimpregneringsmedel som på ett bättre sätt förebygger mikrobiologisk tillväxt på de ytor där mopparna används.

Den ökade förekomsten av virusjukdomar som vinter-kräksjuka medfört att en klorbaserad engångsduk för avtorkning och desinfektion tills vidare tagits in för slutstädning av patientrum där infektioner förekommit.

Köldmedia och komfortkyla

För att ytterligare minska mängderna HFC (hydrofluorocarbons) krävs kraftfulla åtgärder. Mängden naturkyla kommer att öka vid Sunderby sjukhus i och med att en ny vattenledning för kylning till Luleå älv ska byggas efter det att en ny vattendom vunnit laga kraft. Den varma sommaren har inneburit att efterfrågan på kyla har ökat. Division Service har fått i uppdrag att 2015 se över och lösa problemen. Landstingets köldmedieanläggningar håller en hög nivå enligt regelverkets krav. Läckagen är obetydliga och miljöbelastningen i form av koldioxid likaså.

Läkemedel

Läkemedelsområdet är nationellt prioriterat vad gäller att minska överanvändning av antibiotika för att undvika resistens och minska läkemedelsrester i miljön. Regeringen hade för 2014 ett nationellt mål för antibiotikaförskrivning om max 250 recept per tusen invånare. Landstinget lyckades minska antibiotikaanvändningen och fortsätter detta arbete även

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

kommande år. En del i detta är att patienter som söker vård för akut luftvägsinfektion, blåskatarr eller hud- och mjukdelsinfektion erbjuds gratis återbesök inom sju dagar. Denna möjlighet är ett alternativ till omedelbar antibiotikabehandling i de fall då läkaren bedömer att det är klokt att avvakta med sådan behandling.

Landstinget upphandlar läkemedel för slutenvården tillsammans med övriga landsting i norra sjukvårdsregionen. I upphandlingen fanns krav att läkemedelsföretagen ska redovisa sitt miljöarbete.

Arbetet med att minska kassationer av läkemedel fortsätter genom ett samordnat sortimentsarbete mellan verksamheterna och läkemedelsenheten. Läkemedelsavfallet hanteras sedan 2013 helt av landstinget genom att allt kasserat läkemedelsavfall läggs i gula behållare för cytostatika och läkemedelsförorenat avfall och sedan skickas för förbränning.

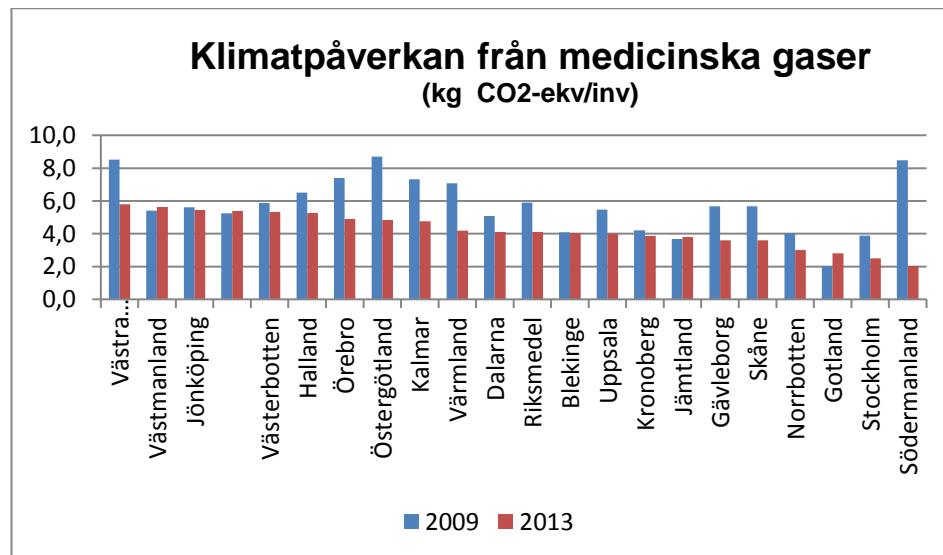
Lustgas och andra medicinska gaser

Lustgas är en känd klimatgas med en GWP-faktor (Global Warming Potential) som är 300 gånger större än koldioxid. Lustgas används numera nästan endast i samband med förlossningar och viss specialtandvård. Även andra medicinska gaser som sevofluran och desfluran har en betydande klimatpåverkan men volymerna är begränsade.

Landstinget har med hjälp av klimatinvesteringsmedel från Naturvårdsverket genomfört en omfattande översyn och effektivisering av lustgasanläggningarna. Detta har resulterat i att landstinget har bland de lägsta utsläppen per länsinvånare i jämförelse med andra landsting.

Landstinget har inte installerat särskilda reningsanläggningar för lustgas.

Under projektperioden minskade landstingets samlade lustgasförbrukning från 5 200 kg till 2 500 kg. Under 2012 har landstingets samlade lustgasförbrukning minskat till 1 700 kg/år för att öka något till 1 936 kg 2014 på grund av ett ökat antal förlossningar.

Livsmedel

Den livsmedelsupphandling som genomfördes under 2010 kan ses som starten på att ekologiskt anpassa landstingets livsmedelsupphandlingar.

Från 2010 ökade andelen ekologiskt odlade livsmedel från sex procent 2010 till 20,4 procent under 2013 räknat på det samlade inköpsvärdet av

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

livsmedel. Under 2014 planade ökningen ut och andelen ekologiskt odlade livsmedelstannade vid 20,7 procent.

I restaurangen i Landstingshuset är den ekologiska andelen av livsmedel i den direkta matproduktionen mellan 25 och 50 procent beroende på vad som finns på matsedeln. Genom en väl upplagd dukning av buffébordet med ett långt avsnitt med grönsaker ger 17 procent lägre miljöbelastning än landstingets övriga restauranger. Under november KRAV-certifierades restaurangen på nivå 2, 50 procent av måltiderna uppfyller KRAV.

Grans Naturbruksgymnasium är föregångare i Norrbotten vad gäller ekologisk mjölkproduktion med KRAV-certifiering sedan 2007.

Landstinget tillämpar försiktighetsprincipen när det gäller användandet av genetiskt modifierade organismer (GMO) inom livsmedelsområdet. I svenskproducerade livsmedel ska det enligt LRF inte finnas någon GMO vilket även var ett krav vid den senaste livsmedelsupphandlingen.

Avfallshantering

De totala avfallsmängderna vid sjukhusen har sedan 2010 ökat från 1 730 ton till ton till 1 830 ton 2014. Senaste året har den totala avfallsmängden varit i det närmaste konstant med en liten ökning på fem ton. De mål som har funnits om att kunna minska avfallsmängden har således inte gått att uppnå. Den ökade användning av engångsartiklar inom vården på senare år bidrar till att den samlade avfallsmängden inte minskar. Det senaste årets ökning av avfallsmängden har helt att göra med skärpta krav hur vården ska sortera sitt avfall. Bl a ska sugpåsar nu sorteras som smittförande i gul tunna. Materialåtervinningsgraden är som föregående år 27 procent. 62 procent av sjukhusens avfall går till energiutvinning, en ökning med två procent.

Kostnaderna för landstingets ordinarie avfallshantering 2014 är 4,1 mkr för de landstingsägda byggnaderna varav 2,1 miljoner för sjukhusen. Totalkostnaden har ökat med 200 tkr i jämförelse med 2013.

Positivt är att kompostmängderna minskar både vid Sunderby sjukhus och vid Piteå älvdals sjukhus. Vid Sunderby sjukhus pågår ett arbete att minska matsvinnet. Vid Piteå älvdals kök har man i samråd med Piteå kommun infört kompostkvarnar där en del avfallet går direkt till reningsverket för fortsatt hantering som i en framtid kan bli biogas.

Farligt avfall

Landstinget hade totalt 173 ton farligt avfall (inklusive elektronikavfallet) 2014. Sjukhusens farliga sjukvårdsavfall uppgick 2014 till 89,8 ton, en ökning med 23 procent. Vårdcentralernas farliga avfall uppgår till 3,2 ton.

Elektronikavfallet tillhör gruppen farligt avfall på grund av förekomster av tungmetaller. SAVO i Boden har under 2014 hand om 45 ton.

En översyn av riktlinjerna för vårdens farliga avfall på grund av högre arbetsmiljö- och smittskydds krav har genomförts under 2014. Den skärpta klassningen av sjukvårdsavfall och egen hantering av allt läkemedelsavfall är orsaken till att det farliga avfallet ökar.

Återbruk

Volymerna för återbruk är i ökande i jämförelse med föregående år. Under 2014 såldes 65 ton metallskrot och 6,8 ton batteriskrot. Till SAVO i Boden skickades 45 ton elektronikskrot. Drygt 2 500 uttrangerade men fungerande datorer såldes för återbruk i andra verksamheter. Omsättningen under året

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

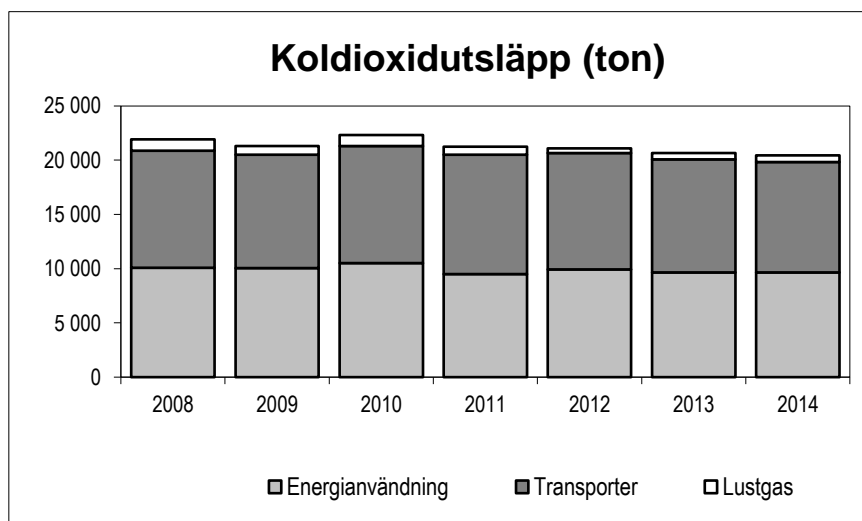
uppgick till drygt 1,5 miljoner kronor. Två långtradare med bistånd i form av sängar och hjälpmedel har skickats till Litauen.

Textilier

Sjukvårdstextilierna som används inom landstinget ägs och vårdas av landstingets textilentreprenör. Företaget har ett långt gående kvalitets- och miljöarbete med både ISO 9000- och ISO 14000-certifikat. Företagets anläggning i Boden är även Svanencertifierat.

Textilierna som används inom landstinget är Oeko-Tex® märkta. Det innebär att de har världens ledande märkning för textilier, läder och tillbehör som testats för hälsoskadliga ämnen.

Koldioxidutsläpp

De samlade koldioxidutsläppen från energianvändning, transporter och lustgas har stagnerat på drygt 20 000 ton. Minskningen från 2013 var en procent

Utveckling av beräkning av koldioxidutsläpp från materialanvändning, textihantering samt landstingets kostverksamhet pågår, men omfattningen beräknas till ca 8 000 ton. Utsläpp från köldmedia beräknas till 100 ton.

För transporter som resor till och från jobbet och sjukresor under avståndsgränsen för ersättning beräknas generera minst lika mycket koldioxid som de som de resor där ersättning utgår.

Byggande och miljö

I samband med om- och tillbyggnationer tillämpas höga miljökrav. Särskild fokus sätts på miljöanpassade energilösningar, enligt norrlandstingens energikrav vid projektering, EnergyZer, innefattande bl a belysning, ventilation och klimatskal tillämpas. Målet är att landstingets byggnader på sikt ska bli Green building-klassade vilket innebär betydligt mindre energianvändning än nybyggnadskraven. Vidare ska valda byggmaterial och inredning vara av utprovade material med ytterst låga eller inga emissionsvärden av farliga kemikalier. Landstingets första solpaneler för elproduktion finns installerade på patienthotellets tak vid Sunderby sjukhus.

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

Bild 4. Nya patienthotellet vid Sunderby sjukhus är försett med solceller för elproduktion.

Vid ny- och ombyggnationer tillämpar landstinget försiktighetsprincipen avseende magnetiska fält, vilket innebär bl a att transformatorstationer placeras långt från stadigvarande arbetsplatser.

Miljöledning

Organisation och samordning

Landstingets interna miljöledningsarbete följer landstingets planerings- och uppföljningsmodell från den strategiska planen via riktlinjer och anvisningar till årsredovisning.

Division Service svarar för samordning av landstingets miljöarbete. I åtagandet ingår att så långt som möjligt miljöanpassa landstingets upphandling, fastighetsförvaltning, fastighetsdrift, transporter, materialförsörjning, kemikaliehantering och avfallshantering. Divisionen ansvarar för de årliga miljörapporter som lämnas till tillsynsmyndigheten. För det praktiska landstingsinterna miljöarbetet finns miljönätverk med representanter från alla divisioner. Vid sjukhusen och inom division Folktandvård finns dessutom lokala miljönätverk.

Miljöutbildning och information

Miljöutbildning och information genomförs kontinuerligt. Miljödagen under Hållbarhetsveckan i september 2014 samlade ca 140 deltagare varav ett antal via videokonferens. Miljöombuden i länet får kontinuerlig information i samband med miljöombudsträffar. Totalt har 590 personer har utbildats i miljöfrågor. Under 2014 har en webbutbildning om landstingets miljöarbete tagits fram. Målgruppen initialt är landstingets chefer. 40 chefer vid divisionerna Service och Länsteknik har gått utbildningen under 2014. Under 2015 planeras utbildning av vårdens chefer.

Samverkansgrupper och nätverk

Förutom de interna miljönätverken medverkar landstinget i ett antal samverkansgrupper med tydlig miljökoppling:

- Samverkansgrupp med landstingens miljöchefer.
- Arbetsgrupper i anslutning till SKL:s miljösamverkan avseende avfall, nyckeltal och lustgas.

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0

- Samverkan med Trafikverket i miljö- och trafiksäkerhetsfrågor.
- Utvecklingsgrupper inom miljöanpassad upphandling med koppling till bland annat Konkurrensverkets miljöuppdrag inom hållbar upphandling.
- Samverkan i norra regionens landsting inom energieffektivisering.
- Utvecklingsgrupper inom fastighetsområdet.
- Arbetsgrupp vid SKL och Energimyndigheten för den årliga skriften: "Nyckeltal energi och klimat, Byggnader, transporter och utsläpp".
- Regionala arbetsgrupper inom klimat- och energiområdet inom ramen för Länsstyrelsens uppdrag.

Inför 2015

En fortsatt utmaning är att så långt som möjligt integrera miljöarbetet i det pågående förbättringsarbetet på alla nivåer. Miljökonsekvensanalyser ska ske före större beslut. Miljöstrategin med handlingsplan anger vilka mål som ska nås samt vilka aktiviteter som är prioriterade.

En tydlig prioritering 2015 är ofrivillig exponering av kemikalier i miljöer där barn vistas. Projektet Hållbart barnsjukhus ska genomföra en genomgång av allt som kan innebära ofrivillig kemikaliexponering vid barnhuset i Sunderby sjukhus med början av februari 2015.

Bild 5. Landstingsverksamheten med hälso- och sjukvården i spetsen har ett särskilt ansvar att arbeta förebyggande och hållbart på alla nivåer för att säkra vår framtida hälsa.

Process Planering och uppföljning	Faktaägare [NLLFactOwnerText]	Upprättad av Bertil Frankkila
Dokumenttyp Resultat	Dokument-Id divse-4-2661	Version 1.0